

Лопатюк Юлія Анатоліївна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Інститут підвищення кваліфікації
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна

Науковий керівник:
Сергієнко Володимир Петрович,
доктор педагогічних наук, професор
Інститут підвищення кваліфікації
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СОЦІОМЕТРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗАСОБАМИ АНКЕТУВАННЯ

Сучасний освітній процес не обмежується формуванням знань, умінь і навичок, а спрямований на забезпечення цілісного розвитку особистості шляхом створення сприятливого соціально-психологічного середовища в колективі. Такий підхід охоплює як когнітивний розвиток, так і формування емоційної сфери, мотивації та культури міжособистісної взаємодії. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження міжособистісних взаємин, оскільки саме вони значною мірою визначають емоційне благополуччя особистості, рівень її соціальної адаптації та результативність освітньої діяльності. Позитивні взаємини сприяють зниженню тривожності та підвищенню ефективності навчання, тоді як конфліктні взаємодії можуть негативно впливати на особистісний розвиток і соціалізацію.

У зв'язку з цим важливого значення набуває соціометричне дослідження, як метод системного аналізу структури міжособистісних зв'язків у групі. Воно дозволяє виявити неформальні комунікативні структури та уподобання, кількісно оцінити рівень згуртованості колективу, визначити соціометричний статус кожного учасника — від лідерів до ізольованих осіб — а також охарактеризувати типологію взаємин (позитивні, нейтральні, негативні). Використання соціометричного підходу забезпечує отримання науково обґрунтованих емпіричних даних, що є підґрунтям для оптимізації групової динаміки та формування сприятливого соціально-психологічного клімату.

У цьому контексті вагомим інструментом постає соціометричне дослідження, що дає змогу всебічно проаналізувати структуру міжособистісних зв'язків у групі, визначити рівень її згуртованості, виявити неформальних лідерів, ізольованих учасників і характер взаємин між ними. Це зумовлює активне використання методу соціометрії, запропонованого Дж. Морено, у психологічних і педагогічних дослідженнях як ефективного засобу аналізу малих груп [1].

Одним із найдоступніших і водночас ефективних способів реалізації соціометричного дослідження є анкетування, що забезпечує отримання як якісних, так і кількісних характеристик міжособистісних взаємин у колективі. Використання анкетних методик дозволяє стандартизувати процедуру збору даних, охопити значну кількість респондентів, забезпечити анонімність відповідей і підвищити об'єктивність результатів. Крім того, анкетування дає змогу фіксувати індивідуальні вибори учасників, що є необхідним для подальшого аналізу соціометричної структури групи.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення методики організації та проведення соціометричних досліджень в умовах сучасного освітнього середовища, яке характеризується динамічністю соціальних процесів і зростанням уваги до психоемоційного благополуччя учасників освітнього процесу. У цьому контексті

особливої значущості набуває використання анкетування як ефективного інструменту діагностики міжособистісних взаємин.

Організація соціометричного дослідження передбачає поетапну реалізацію, що забезпечує системність і наукову обґрунтованість отриманих результатів [2]. На першому етапі визначаються мета і завдання дослідження, здійснюється аналіз особливостей групи, її чисельності, тривалості існування та характеру взаємодії між учасниками, а також окреслюються аспекти міжособистісних взаємин, що підлягають вивченню. Водночас формуються соціометричні критерії як запитання, що моделюють ситуацію вибору та відображають значущі для респондентів види спільної діяльності.

Другий етап передбачає формулювання соціометричних критеріїв, які мають відповідати вимогам чіккості, однозначності та доступності для сприйняття респондентами. Вони повинні містити конкретний контекст взаємодії, орієнтувати учасників на здійснення усвідомленого вибору серед членів групи та забезпечувати можливість отримання валідних і надійних даних. Важливим є також обмеження кількості критеріїв, що дозволяє уникнути перевантаження респондентів і підвищити якість відповідей.

На третьому етапі здійснюється розроблення анкети, що включає добір типів запитань (відкритих, закритих, шкальних), визначення способів фіксації відповідей (номінація, ранжування, шкалування), а також забезпечення логічної послідовності та структурованості опитувальника. Анкета повинна містити чітку інструкцію щодо її заповнення, бути зручною для респондентів і враховувати їх вікові та психологічні особливості. Доцільним є також проведення попередньої апробації анкети з метою перевірки зрозумілості запитань, уточнення формулювань і підвищення надійності інструментарію [2].

Важливою умовою є дотримання етичних принципів дослідження, зокрема добровільності участі, анонімності та конфіденційності отриманих даних. Респондентам необхідно надати чітке пояснення мети дослідження та гарантувати використання результатів виключно в наукових цілях. Також важливо забезпечити психологічно комфортні умови проведення опитування та мінімізувати вплив зовнішніх чинників.

Обов'язковим етапом є апробація анкети шляхом пілотного дослідження, що дозволяє виявити недоліки інструментарію, уточнити формулювання запитань та підвищити валідність дослідження. Лише після внесення відповідних коректив доцільно проводити основне опитування.

Результати соціометричного дослідження, отримані за допомогою анкетування, дозволяють побудувати соціоматрицю, визначити соціометричний статус учасників, виявити неформальних лідерів і зольованих членів групи, а також оцінити рівень згуртованості колективу. Отримані дані мають важливе практичне значення, оскільки створюють основу для розробки педагогічних заходів, спрямованих на оптимізацію міжособистісних взаємин, профілактику конфліктів і формування позитивного соціально-психологічного клімату.

Отже, анкетування як інструмент соціометричного дослідження є ефективним засобом вивчення міжособистісних взаємин у колективах. За умови дотримання методичних і етичних вимог воно забезпечує отримання достовірних і валідних результатів, які можуть бути використані для вдосконалення освітнього процесу. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розвитком цифрових інструментів соціометрії та інтеграцією їх у педагогічну практику.

Список використаних джерел:

1. Морено Я.Л. Соціометрія: Експериментальний метод. та наука про суспільство /Пер. з англ. М.: Академічний. проект, 2001. 384 с.
2. Музика О.О. Особливості роботи над професійно-орієнтованим завданням з курсу "Загальна психологія" // Професійно-орієнтовані завдання з психології: Навчальний

- посібник / За ред. О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2010. – С. 24-51.
3. Музика О.О. Особливості роботи над професійно - орієнтованим завданням з курсу
 4. «Загальна психологія // Професійно - орієнтовані завдання з психології : Навчальний
 5. посібник / За ред. О.Л. М узики . – Житомир: Вид - во ЖДУ ім.І.Франка, 20 10. – С. 24-51

 6. Музика О.О. Особливості роботи над професійно - орієнтованим завданням з курсу
 7. «Загальна психологія // Професійно - орієнтовані завдання з психології : Навчальний
 8. посібник / За ред. О.Л. М узики . – Житомир: Вид - во ЖДУ ім.І.Франка, 20 10. – С. 24-51

 9. Музика О.О. Особливості роботи над професійно - орієнтованим завданням з курсу
 10. «Загальна психологія // Професійно - орієнтовані завдання з психології : Навчальний
 11. посібник / За ред. О.Л. М узики . – Житомир: Вид - во ЖДУ ім.І.Франка, 20 10. – С. 24-51